

16. DE VAL AAN HET EINDE VAN ONZE GEMEENSCHAPPELIJKE TIJD

De Tijd

Het was midden mei. Het weer was prachtig en de meteorologen hadden voorspeld dat het zo zou blijven. Het was reeds zo warm geworden dat in de Alpen, voornamelijk in de Zwitserse, reusachtige sneeuwmassa's voortijdig gesmolten waren. De Bovenrijn was op vele plaatsen buiten de oevers getreden en ook in de bijrivieren stond het waterpeil zeer hoog. Persoonlijk hadden we er geen last van en heel wat zorgen die ons de laatste maanden hadden bezig gehouden, bleken nu weg te ebbten. Met de gezondheid ging het merkbaar beter dan enkele weken geleden en de problemen ten gevolge van een smeulbrand (sterke rook veroorzakende brand van kunststof, maar zonder vlammen), die de flat van onze zoon bij het begin van de maand had geteisterd en tot een stinkende krot gemaakt, waren wel nog niet helemaal opgelost, doch het meeste opruim- en schoonmaakwerk was al achter de rug. De volledige afwerking van de renovatie lag nog in het verschiet. In ons vaderland was de woning waarin we het volgende jaar permanent zouden gaan wonen op enkele details na niet alleen gereed voor bewoning, we hadden ze zelfs al meer dan een half jaar in gebruik. Ook hadden we in het begin van de maand een makelaar belast met de verkoop van de twee woningen die we in België verhuurden en die een langdurige opknopbeurt met het oog op die verkoop achter de rug hadden. Kortom, momenteel was er rust. Het was voor ons nog wel geen gave en ongeschonden wereld, maar een herstelde wereld met een breekbaar en labiel evenwicht.

Tijdens deze rustpauze tussen de vele problemen die ons dag voor dag bezig hielden, was er nu, net als bij een vakantie, een aaneenschakeling van aangename gebeurtenissen.

In de laatste 26 uur van de tijd die nog restte, gingen we in de namiddag een nieuwe auto afhalen. Een zilverkleurige, gemetalliseerde wagen met automatische versnellingen, voorwielaandrijving en een sterke dieselmotor. Het was de droomwagen van Kris, net groot genoeg voor gepensioneerde lui en zeer comfortabel. Reeds vijf jaar lang sprak mijn liefste vrouw over de wagen van dit merk en in deze uitvoering. Ze wou ook zelf weer autorijden, nadat ze tien jaar terug na een ongeval waaraan ze geen schuld had, het sturen van de auto (alleen dat) aan mij overgelaten had. Het tijdstip waarop ze de wagen voor het eerst weer ging besturen stond echter nog in de sterren geschreven. Minder dan een dag later zou dan blijken dat het inderdaad alleen in de hemel geschreven stond. Het in ontvangst nemen van een nieuwe wagen hebben we bij de vorige zeven nooit zo enthousiast begroet als bij deze. De fles champagne die we bij deze gelegenheid als geschenk meekregen, paste volmaakt in dit plaatje.

Toen we voorzichtig naar huis ‘gegleden’ waren, volgde het avondprogramma. Om acht uur ontvingen we de oudere, altijd opgeruimde buurvrouw met haar twee vriendinnen. Al een jaar lang zagen we mekaar op woensdagavond, als het paste, om roulette te spelen. Geen roulette uit het casino, maar eentje dat bestond uit een rond houten en in het midden verdiept speelbord. Met een tol die elke speler om beurt in de schotel deed draaien, werden kleine houten bolletjes naar de zijkanten geprojecteerd en konden in de vier hoeken buiten rollen en punten maken of in kleine verdiepingen blijven liggen en daar weliswaar lagere punten behalen. Het was eigenlijk een spel voor kinderen, maar we vonden het hoe dan ook leuk en het vormde een ideale gelegenheid om wat samen te zijn. En zoals het bij zulke samenkomsten past, waren er ook nootjes, chips en droge witte wijn. Maar eerst moest er van de eerder op dag gekregen champagne geproefd worden. We moesten toch klinken op de nieuwe auto en op alles waarop men maar kan klinken. Zo vloog de avond aan ons voorbij zonder dat we het merkten. Bij het naar bed gaan had ik hoofdpijn. Ik had een glas champagne te veel gedronken, terwijl ik er slechts een half van kan verdragen. Kris had nergens pijn en sliep tevreden in, zoals Doornroosje. De wekker liep af om acht uur, het startsignaal voor een partijtje kletsen in ‘t bed over alles en nog wat. Het geheel werd afgerond door een geïmproviseerd lied met fantasiewoorden van één lettergreep. Zo iets zong Kris steeds, wanneer ze zich gelukkig voelde. Ze had een mooie, zachte en toch krachtige stem, waarmee ze in de loop der jaren de volksliederen van alle sprookjeslanden in hun onverstaanbare sprookjestaal had vertolkt. Al sinds het begin van ons huwelijk stond ik als eerste op en van toen ik met prepensioen ben gegaan, was de donderdag de dag waarop we gezamenlijk allerlei deden. Er was niets dringend die dag, behalve dan een telefoongesprek dat mijn echtgenote om half tien met haar 88-jarige vader zou hebben. Beneden in de straat had ik broodjes gehaald die voor mijn pas ontwaakte Doornroosje absoluut nodig waren om te kunnen spreken van een geslaagd ontbijt. Toen de koffiezetmachine gestopt was met sputteren, kwam ze naar mij. We vielen mekaar in de armen met een liefdevolle knuffel vooraleer aan tafel te gaan. Op die donderdag zaten we zeer, zeer lang aan tafel. Ik herinner me niet meer waarover het gesprek ging, maar wat ik zeker weet, is dat er op die dag geen problemen aangesneden werden die mijn vrouw slapeloze nachten zou kunnen bezorgd hebben. We namen alle tijd voor we naar de stad gingen om enkele tamelijk banale zaken af te handelen en misschien wat inkopen te doen.

Wat we in de stad precies gedaan hebben, weet ik niet meer. We reden in elk geval met de nieuwe wagen naar de bovenverdieping van de eerste parking op onze weg naar de stad. Ik vermeld dit ogenschijnlijk onbelangrijke detail, omdat ik er even wil op wijzen dat mijn op flaneren beluste echtgenote zich niet gelukkig voelde, als ik de wagen ergens anders parkeerde. Ze had hiervoor wel duizend motieven die geen van alle veel met logica te maken hadden en daarom ook niet konden weerlegd worden. Om half een besloten we in een Chinees

restaurant te gaan eten. Ik droeg een plastic zak bij me, maar ik herinner me niet meer wat er instak. Het was misschien een T-shirt voor onze zoon die we in de loop van de namiddag wilden gaan bezoeken. We waren niet een klein beetje verrast, toen we zagen dat de buurvrouw van de roulette de avond ervoor, met een van haar twee vriendinnen ook in dat restaurant zat en reeds bij het buffet was langs geweest. We gingen aan de tafel ernaast plaatsnemen en maakten plezier met z'n vieren, net alsof we met het roulettespel bezig waren. We kozen het voordelige dagmenu dat tijdens de weekdays werd aangeboden en aan tafel opgediend. De loempia (Chinees-Indonesisch voorgerecht), die in de prijs begrepen was en die beter leek dan die op de buffettafel, had onze keuze een beetje beïnvloed, zoals wel vaker gebeurde. Het eten was precies wat men er mocht van verwachten en alles liep op rolletjes, perfect naar wens. Net alsof een hogere macht elk tekort, elke wanklank en zelfs elke ontgoocheling, hoe klein ook, ver van ons hield.

In het begin van de week had ik voorgesteld op donderdag naar onze zoon te gaan om in zijn woonkamer nog wat dingen te gaan oppoetsen die nog onder het roet zaten. Dat zou mijn taak zijn, terwijl mijn echtgenote ondertussen een hele hoop pas gewassen kleding zou meebrengen en opbergen. Het idee om wat voor haar zoon te kunnen doen, stemde haar steeds vooraf al vreugdevol. Alvorens de autorit van ongeveer een uur aan te vangen, moest ik nog wel de gepaste kledij gaan aantrekken om de geplande schoonmaak naar behoren te kunnen uitvoeren. Van een dergelijke onfrisse arbeid was mijn vrouw echter vrijgesteld en ze kon dus verder zonder haar verzorgde kledij of opschik ook maar in detail te wijzigen. Hoogstens een kleine correctie in haar make-up werd overwogen. Die eerste, wat langere rit met de nieuwe auto was als een droom voor haar. De ruisende geluiden van de dieselmotor herinnerde haar aan de aangename reizen in een ver verleden met mensen die reeds lang uit ons leven verdwenen waren. De taken van mijn vrouw in de woning van onze zoon waren snel afgehandeld en ze kon dus gezellig gaan zitten, een alcoholvrij biertje drinken en mij bewonderen tijdens het poetswerk. Na een uurtje zei mijn allerliefste: 'Luc, beul je zo niet af! Er mag met jou niets gebeuren, hoor. Wat zou ik zonder jou moeten beginnen? Stop nu maar! We gaan inkopen doen voor het avondeten.' Op dat ogenblik was de haar toegemeten tijd bijna aan het ultieme eindpunt gekomen. De hogere macht, die ons in die laatste dagen zo met harmonie en geluk had overspoeld, zou ons in de volgende twintig minuten de rug toekeren.

De Val

We reden naar de nabijgelegen supermarkt, waar ik ons nieuwe voertuig parkeerde op een kleine pleintje dat hoorde bij die zaak. Kris was al naar binnen gegaan, omdat ze vooraan in de winkel op de bakkerijafdeling wat wou kopen voor haar mannen, zoals ze dat naar gewoonte zei. Ik moest zorgen voor een

winkelwagentje. Toen ik met dat ding naar binnen reed en me naar de toonbank van de bakkerij begaf, had mijn vrouw twee rechthoekige rabarbervlaatjes – ‘Rhabarberecken’ zoals men dat in het Duits noemt -- en een paar broodjes gekocht. Ze had niet de passende muntjes om te betalen en ik kwam haar te hulp. Terwijl ik betaalde, keerde ze zich af van de toonbank en greep naar haar hoofd. Ik snelde toe en ze zei: ‘Ik heb plots vreselijke hoofdpijn. Ik voel een grote druk in mijn hoofd en ik kan niet meer zien!’ Ik vermoedde meteen het ergste. Mijn vader had immers vijfenveertig jaar vroeger net hetzelfde gezegd, een tiental minuten voor hij stierf. Ik bracht mijn vrouw snel naar een bankje achter de kassa en liet ze neersitten. De caissière merkte dat er wat verkeerd liep en vroeg of ze de hulpdiensten moest verwittigen. Ik zei onmiddellijk: ‘Ja, alstublieft’, maar mijn vrouw wou dat beletten met een ‘nee, nee, het gaat zo weer over!’ Ik vroeg de caissière: ‘Bel toch maar om hulp’, doch weer repliceerde mijn vrouw, die nog steeds bij bewustzijn was: ‘Nee, nee!’ Daarop zei de vrouw van de kassa bemiddelend: ‘Hiernaast woont een dokter. U kan die erbij roepen!’ Mijn vrouw was nog in staat zich recht te houden en ik liet haar letterlijk zitten om de geneesheer te gaan halen. De man was aanwezig en daar zijn consultaties voorbij waren, kwam hij meteen mee.

Toen we in supermarkt aankwamen, was de toestand erger geworden. Blijkbaar had mijn vrouw het bewustzijn verloren en was ze gevallen. Men had ze weer rechtop gezet en een bediende van de zaak hield haar vast. Haar bloeddruk was dramatisch gezakt en ze bevond zich in wat men een shocktoestand noemt. De arts besloot haar op de grond te leggen met de benen lichtjes verhoogd. Door de opstuwning van het bloed naar de hersenen begon mijn vrouw onmiddellijk te braken en om te vermijden dat braaksel in de longen zou komen, moesten we haar weer rechtop zetten. Met zijn speciaal lampje keek hij in haar ogen en bemerkte dat alvast de pupil van één oog erg vergroot was. Hij vroeg dan: ‘Heeft uw vrouw dat vaker voor?’ Een vraag die bij mij zo dom overkwam als: ‘Sterft uw vrouw vaker?’ Alles was echter stil geworden in mij en ik kon alleen nog maar met mijn hoofd schudden. Een andere geneesheer, die net aan de kassa was, leek de toestand van mijn vrouw precies te kunnen inschatten en zag ook dat zijn collega in grote verlegenheid was. Hij kwam naar ons en stelde voor mijn vrouw in de stabiele zijligging te leggen, zoals men dat in de cursussen van het Rode Kruis aanleert. Hoewel ik dat ook had geleerd, zou ik toen niet in staat geweest zijn dat alleen te doen.

Na enkele minuten stormden de ambulanciers naar binnen en brachten mijn wegwijnende vrouw onmiddellijk naar hun ziekenwagen. Maar gered was ze daarmee niet. Ik mocht op de passagierszetel gaan zitten. Een klein venstertje scheidde me van de reddingscabine waar de twee ambulanciers probeerden de shocktoestand te bezweren. En inderdaad, na tien minuten kwam mijn echtgenote nog even kort bij bewustzijn. Op een vraag van een van de

hulpverleners antwoordde ze nog: 'Ik had zo een druk in mijn hoofd', waarna ze voorgoed wegzonk in coma. Zelfstandig ademen werd ook moeilijk en men moest de spoedarts erbij halen. Die voegde zich bij ons op enkele honderden meter van de supermarkt, op een rustige straathoek waar ziekenwagens en interventiewagens van spoedartsen een tijdje konden blijven staan. Nu bleek dat die arts met dienst een collega van mijn zoon was. Mede daarom had hij zich extra ingezet en na lang onderhandelen via zijn boordtelefoon verkregen dat mijn vrouw onmiddellijk in een ziekenhuis met een neurochirurgische afdeling kon opgenomen worden. Hij had wel veel tijd nodig om mijn vrouw te intuberen, d.w.z. het inschuiven van een beademingspijp door het strottenhoofd. Ik zou hem dat kwalijk genomen hebben, indien ik uit het verleden niet geweten had dat een of andere anatomisch vorm van haar strottenhoofd ongewoon moest geweest zijn, omdat vijf jaar eerder zich hetzelfde had voorgedaan bij een narcose. Uiteindelijk, na ongeveer twee uur, reden de twee voertuigen voorzichtig, maar met dwingende prioriteit richting ziekenhuis. De loeiende sirene en het blauwe zwaailicht maakten van de rit een macabere Wagneriaanse opera. De tranen stonden me in de ogen, omdat ik zeker wist dat op de een of andere manier mijn leven zich van dat van mijn vrouw *op dit ogenblik* wezenlijk scheidde. De omvang van die scheiding was toen nog niet tot mij doorgedrongen, maar het rouwgevoel groeide onophoudelijk in mijn hart.

Er werd geen (allicht kostbare) tijd verloren en mijn vrouw werd naar de shockruimte van het ziekenhuis gebracht, nog steeds ononderbroken verbonden met ondersteunende apparaten. Daar waren nu professoren, artsen, verplegend personeel, de ambulanciers en de spoedarts druk in de weer om te bepalen wat er precies aan de hand was en onder wiens bevoegdheid de casus behoorde. Ik stond er verloren bij en mocht de persoonlijke gegevens van mijn vrouw op een opnameformulier schrijven. De spoedarts riep me even bij zich en maande me aan mijn zoon, die in een ander ziekenhuis werkzaam was, er onverwijld bij te roepen. Kort nadat Boris zijn mama gezien had, werd ze voor een tomografie van de hersenen weggebracht. Een professor legde mijn zoon uit, dat aan de hand van die scan zou beslist worden of er nog een ingrijpen wenselijk was. Een kwartier later al kwam hij terug om te melden dat de bloeding begrensd was en zich rechts vooraan in de hersenen bevond. 'Tot nu toe is hoogstwaarschijnlijk geen enkele vitale plek in de hersenen erdoor buiten werking gesteld', vertelde hij verder. 'Men is haar nu aan het klaarmaken voor een spoedoperatie, die binnen enkele minuten plaats heeft. Toch is de toestand zeer ernstig en levensbedreigend, hoor. Het is nu acht uur ('s avonds), ... kom vanavond zo tegen elf uur terug. De ingreep zal dan wel ten einde zijn en zullen we meer weten.'

Mijn auto stond nog geparkeerd aan de supermarkt en ik had nog de kleren aan waarmee ik wou gaan schoonmaken in het huis van mijn zoon. Boris nam me daarom mee naar zijn woning. Ik had de handtas van Kris bij me, de korf met de

rabarbervlaatjes en op tafel stond nog het glas waaruit ze die namiddag alcoholvrij bier had gedronken. Zelfs indien ze dit overleefde, zou ze hoogst waarschijnlijk niet meer in staat zijn hieraan te komen zitten. En toen ik zelf aan die bewuste tafel ging zitten, werd mijn verdriet onhoudbaar en ik begon luid te huilen. Mijn zoon kwam toegelopen en we vielen in mekaars armen. Hij huilde even erg als ik. Nadat we een beetje tot onszelf gekomen waren, beseften we dat ons leven zonder de mama en zonder de mooie liefdevolle echtgenote verder ging. We zouden wat eten en ik zou ook bij mijn zoon blijven slapen. Deze moest zich ook telefonisch met zijn collega's in verbinding stellen. Het was immers de donderdag voor Pinksteren en volgens plan had hij tijdens dit weekend wachtdienst.

Om elf uur reden we weer naar het ziekenhuis en begaven ons naar de kleine wachtkamer op de dienst intensieve zorgen, waar Kris na de ingreep naar toe zou komen. Om half één die nacht kwam een assistent-chirurg direct van de operatiezaal om ons te informeren over het resultaat van de operatie. Hij moest helaas melden dat de toestand van mijn vrouw enkele minuten voor de ingreep dramatisch achteruitgegaan was. Bij het wegnemen van het schedeldak bleek dat het open gescheurde aneurysma (een zakvormige uitstulping van een bloedvat) zoals meestal in de hersenen, op een slagader was. Daardoor had mijn vrouw tijdens de operatie vier liter bloed verloren (dus bijna al haar bloed, daar een volwassene normaal een vijftal liter bloed heeft). Een liter van haar eigen bloed kon opgevangen worden en dat had men dan ook aangevuld met donorbloed. Uiteindelijk was men erin geslaagd de arteriebreuk te dichteren. Theoretisch was de operatie dus geslaagd, maar in de praktijk had het aanzienlijke bloedverlies kort voor de ingreep de hersenen ernstig beschadigd. Hoe ernstig? Dat wist niemand. Om drie uur in de morgen konden we uiteindelijk onze dierbare patiënt gaan bezoeken. De aanblik was die als bij een ongeval. De rechterhelft van haar gezicht was blauw en gekwetst en op de schedel rechts vooraan liep een grote dichtgenaaide snede. Daarenboven was de hals erg gezwollen door de kwetsuren tengevolge van de intubatie. Het deed erg pijn om te zien hoe mijn vrouw die steeds zo erg op schoonheid gesteld was, daar nu lag met geschonden uiterlijk en binnenin dodelijk getroffen door het lot.

Het Einde

Daar er nog een theoretische kans bestond dat de hersenen niet zo beschadigd zouden zijn als werd vermoed, stelde men alles in het werk om de zwelling van de hersenen onder controle te houden. Mijn zoon vertelde me dat deze maatregelen spijtig genoeg maar een dag ongeveer uitwerking hebben. Een teveel aan hulpbevorderende substanties in het bloed wordt vanaf dan zelf levensbedreigend. Men vroeg ons ook vanaf nu de bezoeken te respecteren, maar we mochten wel op elk ogenblik, dag of nacht, de dienst intensieve zorgen opbellen

en vragen naar de arts met dienst. Eigenaardig genoeg gelukte het zowel mijn zoon als mezelf enkele uren te slapen. Om zeven uur in de ochtend werden we weer wakker en Boris belde dadelijk de afdelingsarts, die kon melden dat de toestand onveranderd was gebleven. De druk in de hersenen was weliswaar verhoogd, maar bevond zich nog net onder de gevarengrens. Ik was er echter vast van overtuigd, dat aan het eind van dit alles alleen de dood kon staan.

In deze rouwstemming en in tranen raasde ik over de autosnelweg naar huis. Ik had de handtas van mijn vrouw bij me en haar natte en voor de operatie deels stukgeknipte kledij. Ik weet niet of het woede was, maar het eerste dat ik thuis toen deed, was me ontdoen van de dure kledij. Ik heb die met geweld in de vuilnisbak gegooid. Ik wou die niet meer onder mijn ogen krijgen. Wat zou ik er immers nog mee aanvragen? Vervolgens ging ik naar de buurvrouw waarmee we de dag ervoor nog in het restaurant waren. Ik kon bijna niets gezegd krijgen, ik zei slechts: 'Kris is aan het sterven' en begon weer te huilen. Ze liet me snel binnen en omarmde me. 'Nee, dat kan toch niet!', antwoordde ze. Ik moest haar dan uitleggen wat er gebeurd was en wat er ons te wachten stond. Overleven kon betekenen: niet meer kunnen spreken, volledig verlamd zijn, een waakcoma of andere vreselijke dingen die zich voor kunnen doen bij ernstige hersenschade. De dood zou een genade betekenen. Ik kleedde mij om, stopte een paar dingen in een valies, nam alle agenda's en adressenbestanden mee en vertrok voor onbepaalde tijd naar mijn zoon.

In de namiddag mochten we twee uur doorbrengen bij onze doodzieke patiënte. De zon scheen en de Neckar was ondertussen buiten haar oevers getreden. De wereld buiten het ziekenhuis leek in orde, de onze was dat echter niet. De waarden op de monitor waren nog binnen de aanvaardbare grens. De patiënt naast haar die de afgelopen nacht ook omwille van een hersenbloeding was opgenomen, een sportieve en gebruide vijftiger, was reeds verloren gegeven. Toen mijn zoon als arts de monitor even bekeek, zei die: 'Dat ziet er niet goed uit, de arme man zal in de volgende dagen sterven.' De aanblik van zijn moeder was nog even hartverscheurend om zien als net na de ingreep. Ze had ons vroeger zo vaak gezegd dat niemand buiten ons haar mocht zien, als ze ooit aan die toestellen zou moeten hangen. Nu was het zo ver en wij hebben alle mensen die haar wilden bezoeken dan ook van haar weggehouden.

Na ons bezoek aan het ziekenhuis was onze zoon niet meer honderd procent zonder hoop. Misschien zou zijn moeder het nog overleven en hij begon al plannen te maken: hoe men ze zou kunnen verzorgen, hoe iemand haar elke dag zou kunnen kleden en schminken, enz. Maar eerst moest ze de twee volgende weken zien door te komen. De ademhaling moest immers autonoom kunnen functioneren en zo verder. Ik kon het eigenlijk niet geloven, maar als een arts het zegt, ja dan misschien toch. 's Avonds was haar gezondheidstoestand ongewij-

zigt. Ik verwittigde de familie in België en bekeek de agenda om de volgende morgen te kunnen beginnen met de afzegging van geplande afspraken.

De volgende dag werden we 's ochtend om zeven uur opgebeld. De druk in de hersenen zou boven de risicogrens gestegen zijn. De hulpmiddelen van de eerste vierentwintig uur waren uitgewerkt. Nu zou men nog overgaan tot de toediening van een kort werkend geneesmiddel, maar dan was er niets meer dat mijn vrouw nog kon redden. En zo gebeurde het. Om tien uur telefoneerde men weer: 'De druk is gestegen tot het zevenvoudige van de normale waarde. Als die niet naar beneden kan gehaald worden, zal het overlijden reeds in de volgende uren plaatsvinden.' Hoewel daarmee wel duidelijk mocht zijn dat de ziel van mijn vrouw nu voor immer en altijd haar lichaam verlaten had, kon mijn zoon de onmiddellijke dood van zijn moeder niet aanvaarden. Hij pleegde overleg met de afdelingsarts, wat er kon gedaan worden om het dreigende intreden van de dood nog wat tegen te houden. Aangezien er geen eigenlijke behandeling meer aan de gang was, werd het ons toegestaan dag en nacht te waken bij onze stervende moeder en echtgenote. Behalve tijdens de periode van middernacht tot de volgende ochtend, hebben we dat vanaf dan ook gedaan.

Op zondagmorgen – het was dan Pinksteren – nam ik de droevige taak op mij om mijn schoonvader te verwittigen. Psychisch was hij nog honderd procent in orde en rond half tien verwachtte hij zoals altijd een telefoontje van zijn dochter. Het feit dat ook zijn vrouw bijna twintig jaar geleden slachtoffer werd van een hersenbloeding, maakte het me wat gemakkelijker ons gesprek te beginnen. Ik moest hem echter berichten dat de toestand van zijn dochter slecht was en dat de vooruitzichten niet zo best waren. Ik zou hem maandagmorgen weer opbellen. Op die maandag moest ik hem helaas vertellen dat de situatie er niet beter was op geworden, zelfs integendeel. De dag nadien zou ik hem weer telefoneren.

Ondertussen brachten we de vele lange uren door aan het sterfbed van onze geliefde patiënte. Ons leken die uren echter zo ongelooflijk kort toe, omdat we ons realiseerden dat het de laatste waren. De tijd verstreek terwijl we haar hand, arm of schouder zachtjes vasthielden. De zwelling aan de hals was tegen maandagavond sterk afgenomen en de blauwe plekken in het gezicht waren weg. Ook het litteken dat de operatie had nagelaten, zag er niet meer zo angstaanjagend uit. Doch wat baatte dit alles, de bloeddruk zakte en de polsslag werd steeds maar zwakker, uur na uur. Mijn zoon had de afdelingsarts en het verplegend personeel gevraagd de levensverlengende handelingen tot het minimum te beperken. Dat kwam tegemoet aan een andere wens van zijn moeder: de lichamelijke afhankelijkheid van medische apparatuur zo kort mogelijk te houden.

Ondertussen was het al dinsdagmorgen geworden. Het was gedurende al die dagen mooi weer geweest, de natuur hield geen rekening met ons verdriet. Het was nu eenmaal mei en ook de vogels hadden er geen vermoeden van wat er zich bij ons afspeelde. In de beslotenheid van de afdeling intensieve zorgen kondigden de waarden op de monitor de snel naderende dood van mijn vrouw aan. De nieren waren sinds de vroege ochtend al geblokkeerd. We durfden het zelfs nauwelijks nog aan naar het toilet te gaan, uit vrees dat precies dan het definitieve afscheid zich zou voltrekken. Maar ik moest mijn schoonvader om half tien opbellen en met angst in het hart ben ik toen enkele minuten weggegaan om hem te melden dat zijn dochter aan het sterven was. De waarden op de monitor bleven maar zakken. De contracties van de hartspier werden zeer zwak en de tijd ertussen steeds maar langer tot plotseling, maar niet onverwacht, de monitor de alarmtoon voor hartstilstand te horen gaf. De samentrekkingen van het hart gingen echter nog door en daarom schakelden we meermaals het alarm uit. Uiteindelijk zei mijn zoon: ‘Papa, mama is al meerdere minuten geleden overleden, dat kan je merken aan de lijkvlekken hier bovenaan de borststreek. Het hart is taai en doet nog een beetje verder, maar dat kan men spijtig genoeg geen leven meer noemen.’ De dood was minzaam geweest voor mijn vrouw. Haar liefde leefde echter in ons en heeft ons de kracht gegeven om verder te leven, zoals we dat nadien hebben ondervonden.